

GÖLOVA/ÇOBANLI KÖYÜ ÇOBAN BABA TÜRBESİ

Gölova/Çobanlı Village Çoban Baba Mausoleum

Suayip ÇELEMOĞLU*

ÖZ: Çoban Baba Türbesi, Sivas ili, Gölova ilçesine bağlı Çobanlı köyü girişinde, Tokat-Erzincan devlet karayolunun batısında, yüksek bir kaya kütlesi üzerinde yer almaktadır. Türbenin kitabesi olmadığından inşa tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Türbede medfun olan Çoban Baba'nın keramet sahibi olduğuna inanılmaktadır. Çoban Baba ile ilgili efsane bulunmakta olup bu efsane nesilden nesile aktararak günümüze kadar gelmiştir. Bu efsaneye göre Yavuz Sultan Selim, Mısır Seferi'ne giderken Çobanlı civarında orduyu konaklatmış, bu sırada tanıştığı Çoban Baba'nın, ordusuna ikramda bulunması ve keramet göstermesi nedeniyle türbesini yaptırmıştır. Efsaneye göre 16. yüzyılın ilk çeyreğinde inşa edilmiş olması gereken türbenin mimari özellikleri değerlendirildiğinde daha erken tarihlerde inşa edilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Çoban Baba Türbesi tek katlı, içten ve dıştan kare planlı bir mezar yapısı olup içten kubbe, dıştan dört yönlü piramidal bir çatıyla örtülüdür. Kesme taş ile inşa edilen türbe, bezeme özellikleri bakımından Anadolu türbe mimarisinin mütevazı bir örneği olan Çoban Baba Türbesi, Sivas bölgesindeki ziyaretgâhlardan biridir. Bu çalışmada efsanelere konu olan Çoban Baba Türbesi'nin mimari özellikleri, malzeme-tekniki ve bezeme özellikleri incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Çoban Baba Türbesi halk arasında önemli bir kült merkezi ve bölgedeki en erken tarihli yapı olması bakımından önemini korumaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sivas, Gölova, Çobanlı, Çoban Emre, Çoban Baba Türbesi

ABSTRACT: Çoban Baba Türbesi is located on a high rock mass on the west of the Tokat-Erzincan state highway at the entrance to the village of Çobanlı, connected to the district of Gölova, Sivas province. Since there is no inscription of the mausoleum, the date of construction is not known for sure. It is believed that the Çoban Baba, who is buried in the tomb, is the owner of miracle. There is a legend about the Çoban Baba and this legend has been passed down from generation to generation and has come down to the present day. According to this legend, Yavuz Sultan Selim built his mausoleum because Çoban Baba, whom he met while hosting the army around Çobanlı on his way to the Egyptian War, gave treats to the army and showed generosity. According to legend, 16. when the architectural

* Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Samsun, suayip.celemoglu@omu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3432-302X

© Copyright 2023 TÜEF Dergisi

Geliş Tarihi / Received: 06.12.2023

Kabul Tarihi / Accepted: 14.02.2024

Yayın Tarihi / Published: 31.07.2024

features of the mausoleum, which should have been built in the first quarter of the century, are evaluated, it is understood that it was built at an earlier date. The Çoban Baba Mausoleum is a one-story, square-plan tomb structure from the inside and outside, and it is covered with a dome from the inside and a four-way pyramidal roof from the outside. The mausoleum, which was built with cut stone, has similar features with Anatolian mausoleum architecture in terms of decoration features. The Çoban Baba Mausoleum, which is a modest example of Anatolian mausoleum architecture in terms of its architectural features, is one of the places to visit in the Sivas region. In this study, the architectural features, material-technique and decoration features of the Çoban Baba Mausoleum, which is the subject of legends, were examined and evaluated. The Çoban Baba Mausoleum retains its importance in terms of being an important cult center among the people and the earliest dated structure in the region.

Keywords: Sivas, Gölova, Çobanlı, Çoban Emre, Çoban Baba Mausoleum

Cite as / Atf: ÇELEMOĞLU, Ş. (2024). Gölova/Çobanlı Köyü Çoban Baba Türbesi. Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 14(28), 17-44. <https://doi.org/10.33207/trkede.1401315>

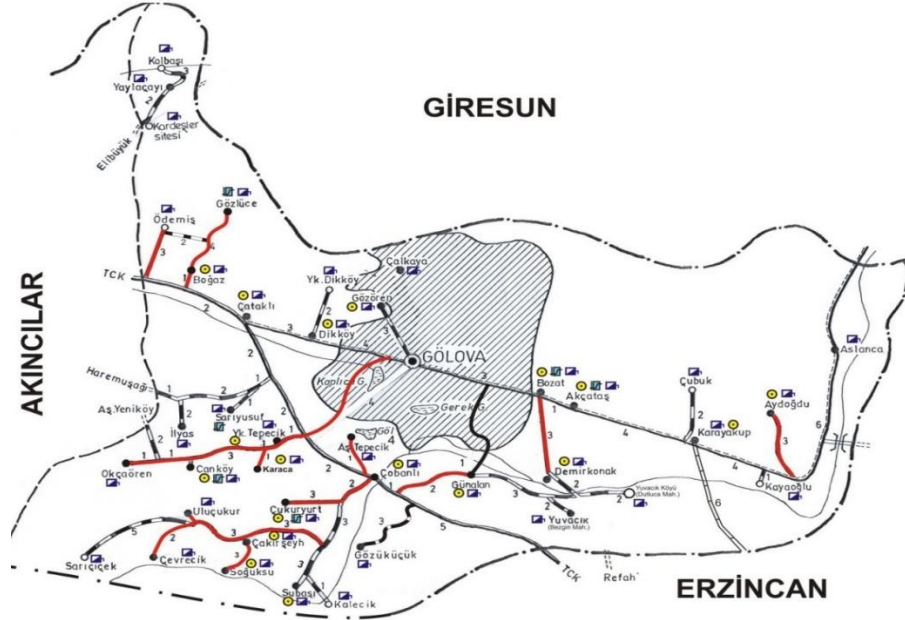
Yayın Tarihi	31 Temmuz 2024
Hakem Sayısı	Ön İnceleme: (Editör-Yayın Kurulu Üyesi) İçerik İncelemesi: İki Dış Hakem
Değerlendirme	Çift Körleme
Benzerlik Taraması	Yapıldı
Etik Bildirim	tuefdergisi@trakya.edu.tr
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Herhangi bir fon, hibe veya başka bir destek alınmamıştır.
Telif Hakkı/Lisans:	Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi'nde yayımlanan makaleler https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/ tarafından lisanslanır.
Date of Publication	31 July 2024
Reviewers	A Internal (Editor board member) Content review: Two External
Review Reports	Double-blind

Plagiarism Checks	Yes
Complaints	tuefdergisi@trakya.edu.tr
Conflicts of Interest	The Author(s) declare(s) that there is no conflict of interest.
Grant Support	No funds, grants, or other support was received.
Copyright & License	Trakya University Journal of Faculty of Letters is licensed under Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Giriş

Çoban Baba Türbesi, Sivas'a bağlı Gölova (Ağvanis) ilçe sınırları içerisinde yer almaktadır. Gölova'nın güneyinde İmranlı (Ümraniye), batısında Akıncılar (Ezbider), doğusunda Erzincan'ın Refahiye ve kuzeyinde Giresun'un Çamoluk ilçeleri bulunmaktadır (Harita 1). Konumu itibarıyla Gölova, Karadeniz, İç ve Doğu Anadolu bölgelerinin birbirlerine en çok yaklaştıkları bölgedir (<http://www.golova.gov.tr/>).

Harita 1. Gölova haritası (Sivas İl Özel İdaresi)

Doğu Anadolu'yu Karadeniz bölgesine bağlayan yol güzergâhı üzerinde yer alan Gölova'nın tarihi, Akşar Ovası'nın üzerindeki diğer yerleşmeler gibi Kalkolitik Döneme (M.Ö. 4500-3000) kadar geri gitmektedir (Engin, 2010: 199-224). Kalkolitik ve Tunç Çağı boyunca hangi uygarlıkların hâkim olduğu bilinmeyen Gölova ve çevresinde daha sonra Frigler (Sevin, 1982a: 230-235), Persler (Sevin, 1982b: 268-270), Makedonlar (Özsait, 1982: 87, 296), Romalılar (Yımanç, 2009: 17), Bizanslılar (Acun, 2010: 393), Selçuklular (Sevim-Yücel, 1989: 211), Eratnalılar (Uzunçarşılı, 1968: 161-188; Yücel, 1991: 248-300), Akkoyunlular (Yücel, 1991: 248-300) ve Osmanlılar (Demir, 2005: 83) hüküm sürmüş olup bölgede yerleşim kesintisiz olarak devam etmiştir.

Yapının yer aldığı Çobanlı köyü, Amasya-Erzincan karayolu üzerinde yer almakta olup Gölova ilçe merkezine 24 km uzaklıktadır. Köy, Kelkit Çayı'na katılan Çobanlı Deresi'nin hemen kenarında konumlanmaktadır. Bu dere üzerinde “Çobanlı Köprüsü” olarak bilinen bir köprü vardır. Köy ve köprünün adını, Çobanlı Türbesi'nden aldığı düşünülmektedir.

Çobanlı köyüyle ilgili en erken bilgi 1534 yılında bölgeden geçen Matrakçı Nasuh'tan alınmaktadır. Matrakçı, burada Çobanlı Tekkesi'nin olduğunu, tekkede de Çoban Emre'nin mezarının olabileceğini söylemektedir (Nasühü's-Silâhi, 1976: 76). 1643 tarihli Karahisar-i Şarki Sancağı Avarız Defteri'ne, Suşehri Nahiyesi'ndeki Çobanlı, yapıyla (Çoban Emre Zaviyesi) birlikte kaydedilmiştir (Kırca, 2012: 260). Çobanlı köyü ile ilgili bilgiler 19. yüzyılda artmaktadır. 1835 tarihli defterde ise Çobanlı Tekkesi olarak kaydedilmiş ve 66 kişinin yaşadığı belirtilmiştir (Kırca, 2012: 34). 1881 tarihli defterde Çobanlı adı ile geçen köyde 25 erkek, 20 kadın olmak üzere Müslüman olduğu belirtilen 45 kişi yaşamaktadır (Kırca, 2012: 24). Kayıtlara göre 1914 yılında, 26 hanede 59 kadın ve 60 erkek yaşamaktadır (Kırca 2012: 273). 2022 verilerine göre ise köyün nüfusu 39'u kadın, 29'u erkek olmak üzere toplam 68 olduğu görülmektedir (<https://www.nufusune.com/>).

Resim 1. Çoban Baba Türbesi'nin havadan görünümü

Bu çalışmada Sivas ili, Gölova ilçesine bağlı Çobanlı köyündeki Çoban Baba Türbesi mimari özellikleri, malzeme-teknîği ile bezeme özellikleri açısından ele alınıp tanıtılmış, türbe hakkındaki efsane ve türbenin mimari özellikleri değerlendirilerek yapı tarihlendirilmiştir.

1. Çoban Baba Türbesi

Çobanlı köyü girişinde, Tokat-Erzincan karayolunun batısında, yüksek bir kaya kütlesi üzerinde yer alan yapı, tapunun H40d-22-b-3-c pafta, 120 ada, 3 parseline kayıtlıdır. Mülkiyeti ise Maliye Hazinesi'ne bağlıdır (SKVKBK, 58-15-11). Türbe, Kayseri Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 08.07.1988 gün ve 229 sayılı kararı ile 2. derece korunması gereken kültür varlığı olarak tescil edilmiştir.

Resim 2. Çoban Baba Türbesi'nin genel görünümü

Osmanlı Dönemi'ne ait kayıtlarda Çoban Emre Zaviyesi (BOA, İE. EV, 15/1846; BOA, C. EV. 36/1755, BOA, C. EV. 36/1755, BOA, C. EV. 642/32379), Çoban Ümmi Zaviyesi (BOA, C. EV. 109/5413) veya Çobanlı Tekkesi, seyahatnamelerde ise Çoban Emre Mezarı (Kaya, 37, 260, 276-278; Nasühü's-Silâhi, 1976: 75) olarak geçen yapı, halk arasında ve yayınlarda Çoban Baba Türbesi¹ olarak adlandırılmıştır.

1.1. Geçirdiği Onarımlar

1988 yılında tescil edilen türbenin geçirdiği onarımlar hakkında çok fazla bir bilgi ya da belge bulunmamaktadır. Yapı bölge halkının yapıya verdiği öneme istinaden, köylülerin çabaları ile günümüze gelebilmiştir. Türbenin iç mekânının 2010 yılında define arayanlar tarafından tahrip edildiğine dair bilgi bulunmaktadır (SKVKBK, 58-15-11).

Yapıyla ilgili ilk tespitler 2013 yılında bölgede gerçekleştirilen yüzey araştırmasında yapılmıştır². Bu çalışmada yer alan bilgiler ile yapının onarım öncesine ait fotoğraflarına göre³ yapı içten ahşap lata üzerine tahta kaplanmış piramidal külah, dıştan kubbe şeklinde çimento harç ile kaplanmış

¹ Anadolu'da Çoban Baba isimli birçok türbe bulunmaktadır. Tespit edilen Eskişehir/Seyitgazi Çobanbaba (Kutluca), Tunceli Mazgirt Çobanbaba Türbesi, Adıyaman merkez Çobanbaba Türbesi Gölova'daki ile aynı isimli türbe yapılarından bazılarıdır.

² <https://docplayer.biz.tr/6570886-Akincilar-ve-golova-yuzey-arastirmasi.html>

³ Yapının onarım öncesi fotoğrafları bölgede yüzey araştırması yapan araştırmacılardan Dr. Öğr. Üyesi Turgay YAZAR'dan alınmıştır. Çalışmaya verdiği destekten dolayı Turgay YAZAR hocama teşekkürü bir borç bilirim.

bir örtüye sahiptir. Yapının taçkapı kemerinin tahrip olduğu, bu kısmın düzensiz bir şekilde örüldüğü görülmektedir. Taçkapıyı kuşatan bezemeli bordür de kısmen tahrip olmuştur. Yapının kuzeydeki girişi önüne bir sahanlık, doğu, batı ve güney beden duvarları önünde ise yağmur suyunun dışa doğru akmasını sağlayacak eğimde kademe mevcuttur. Bu kademenin topografyaya uygun şekilde taşla kabaca örülerek içerisine toprak doldurularak yapıldığı anlaşılmaktadır. Yapının içerisindeki çimento harç ve taşla örülerek yapılan sanduka şeklindeki mezar da tahrip edilmiştir. Yapının içinde beden duvarının iç kaplamalarının üst kısmında moloz taşla örülmüş yaklaşık 20 cm yüksekliğinde bir bölüm bulunmaktadır. Yapının alt katı olmamakla birlikte bir mezar mevcuttur. Mezarın tahtaları eski fotoğraflardan görülebilmektedir.

Resim 3. Çoban Baba Türbesi'nin 2013 yılındaki görünümü (Turgay Yazar Arşivi)

Resim 4. Türbenin kuzeybatı yönden görünümü (Turgay Yazar Arşivi, 2013)

Resim 5. Türbenin güneydoğu yönden görünümü
(Turgay Yazar Arşivi, 2013)

Resim 6. Türbenin kuzey cephe görünümü (Turgay Yazar Arşivi, 2013)

GÖLOVA/ÇOBANLI KÖYÜ ÇOBAN BABA TÜRBESİ

Resim 7. Kuzey cephe, taçkapı ayrıntısı (Turgay Yazar Arşivi, 2013)

Resim 8. Türbenin güneybatı yönden görünümü (Turgay Yazar Arşivi, 2013)

Resim 9. Türbenin batı yönden görünümü (Turgay Yazar Arşivi, 2013)

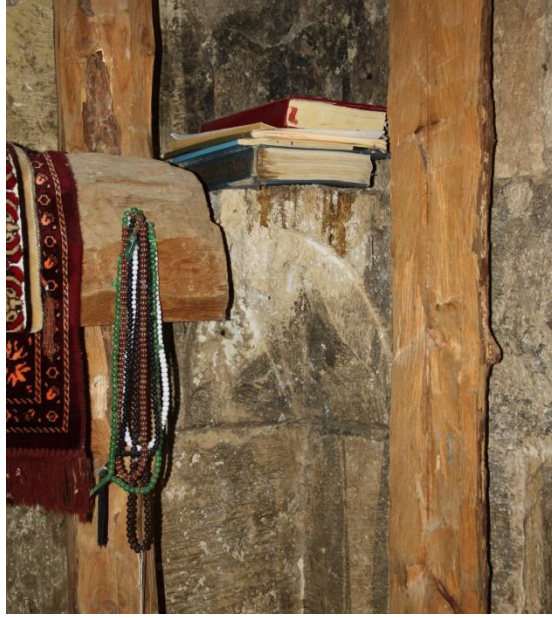
Resim 10. Türbenin iç mekânından görünüm (Turgay Yazar Arşivi, 2013)

Resim 11. Türbenin iç mekânından görünüm (Turgay Yazar Arşivi, 2013)

Resim 12. Yapıya geçiş kapısının içten görünümü (Turgay Yazar Arşivi, 2013)

Resim 13-14. Köşelerde yer alan konsollar (Turgay Yazar Arşivi, 2013)

Resim 15. Tahrip edilmiş mezardan görünüm (Turgay Yazar Arşivi, 2013)

Resim 16. İç mekândan görünüm (Turgay Yazar Arşivi, 2013)

Resim 17. Ahşap kubbeden görünüm (Turgay Yazar Arşivi, 2013)

Onarımı ile ilgili ilk kayıt 2014 yılına aittir. 2014 yılında Sivas Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 22.07.2014 tarih ve 1600 sayılı kararıyla türbenin onarımına yönelik hazırlanan rölöve, restitüsyon, restorasyon projeleri kabul edilmiştir. Bu karara istinaden başlatılan onarım çalışmaları Sivas İl Özel İdaresi öncülüğünde 2016 yılında tamamlanmıştır. Bu onarımın öncesine ait fotoğraflar olduğu için yapıda gerçekleştirilen işlemler izlenebilmektedir (Resim 3-17). Bunlardan ilki örtü sisteminde

yapılan değişikliktir. Ahşap kubbe, kagir kubbe ile değiştirilmiş ve dört yönlü piramidal çatı eklenmiştir. Taçkapının üst kısmı, onarım öncesi tahrip durumdadır. Çoban Baba Türbesi'nde dış ve iç bordürler taçkapıyı ters “U” şeklinde kuşatacak şekilde düzenlenmiştir. Cephede saçak altında silme uygulamasına yer verilmiştir. Onarım öncesi görsellerde yapıda subasmanın olmadığı görülmektedir. Türbenin kuzey, güney ve batı beden duvarları önünde kabaca örülerek içerisine toprak doldurulan bir kademe mevcuttur. Yapının girişi önüne bir sahanlık, diğer yönlerde ise yağmur suyunun dışa doğru akmasını sağlayacak eğimde, topografyaya uygun genişlikte ve yükseklikte bir kademe yapılmıştır. Diğer bir değişiklik olarak cephede saçak altında silme uygulamasına yer verilmiştir. İç mekânda ise şahideli sanduka ve zemin taşlarının yenilediği anlaşılmaktadır.

Yapının 2016 yılından sonra onarıldığına dair herhangi bir kayıt bulunmamaktadır.

1.2. Mimari Özellikleri:

Yüksek bir kaya kütleşi üzerinde yer alan yapıya, kaya kütleşine bitişik olarak yerleştirilmiş otuz beş basamaklı merdivenle çıkılmaktadır. Türbe taş döşeli bir platformla çevrelenmiştir. Platformun etrafı demir korkulukla çevrilidir.

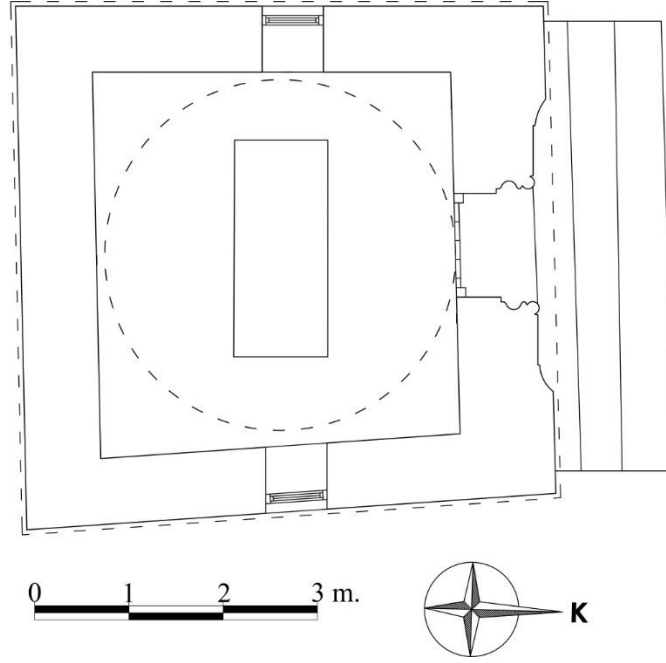

Resim 18. Kuzeybatı yönden görünümü

Türbe içten ve dıştan düzgün olmayan kare planlıdır. Yapının dıştan, kuzey duvarı 5,17 m, doğu, güney ve batı duvarı ise 5,61 m ölçülerindedir.

Yapıya kuzey duvarı ekseninde yer alan içe kademeli taçkapıda yer alan tek kanatlı ahşap kapıdan geçiş sağlanmaktadır. Taçkapının önünde üç basamaklı bir merdiven bulunmaktadır. Yapının doğu ve batı duvarı ekseninde 65/100 ölçülerinde dikdörtgen planlı birer pencere açıklığı mevcuttur. İçten kubbe dıştan dört yönlü piramidal çatı ile örtülü türbenin orta kısmında son onarımda yenilenmiş olan şahideli taş sanduka yer almaktadır.

Kapının sağ ve sol yan duvarının köşelerinde yer alan mumluklar dışında iç mekân sade bir düzenlemeye sahiptir.

Şekil 1. Çobanlı Türbesi planı

Resim 19. Yapının kubbesinden görünüm

Resim 20. Yapının iç mekânından görünüm

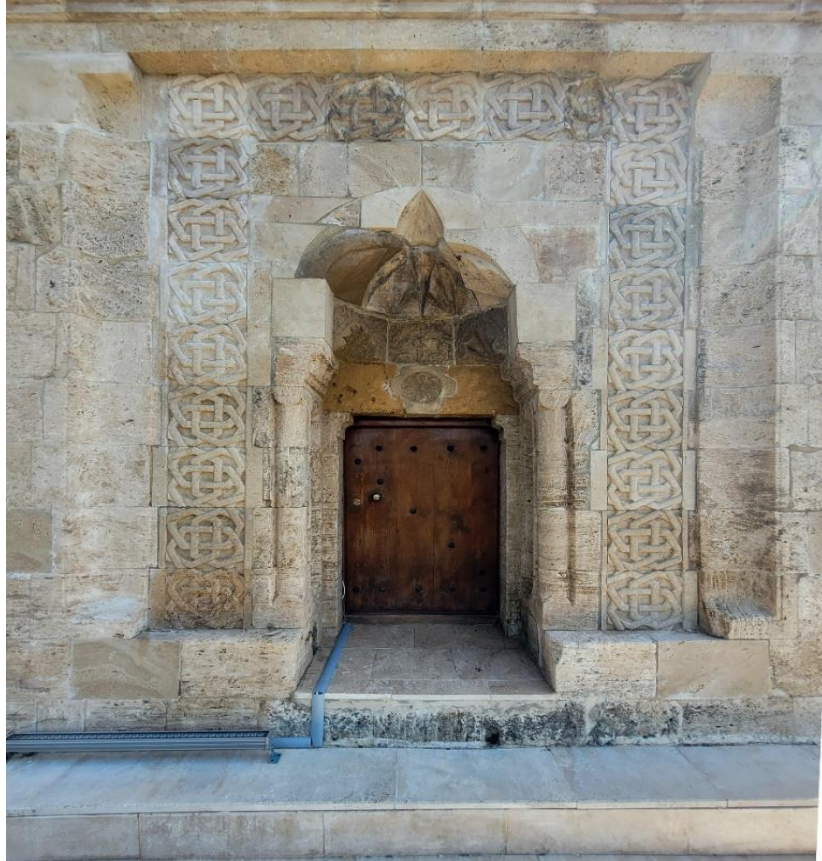
Kuzey cephe aksının ortasında taçkapı yer almaktadır. Taçkapıyı “U” şeklinde çevreleyen iki bordür bulunmaktadır. Bunlardan ilki iç bükey formlu ve boş, ikincisi ise geometrik formların birbiriyle kesişmesiyle oluşan geçme motifleriyle bezenmiştir. Mukarnas kavsaralı taçkapıyı iki yanda yarım daire biçimli sütunçeler sınırlamaktadır. Lentolu giriş açıklığının iki yanında yarım yuvarlak planlı nişler yer almaktadır.

GÖLOVA/ÇOBANLI KÖYÜ ÇOBAN BABA TÜRBESİ

Resim 21. Kuzey cephe görünümü

Resim 22. Kuzey cephe düzenlemesi

Yapının doğu ve batı cephelerinde, cephe aksının ortasındaki pencereler dikdörtgen biçimlidir. Güney cephede ise herhangi bir açıklık bulunmamaktadır. Cepheler bu açıklıkların dışında düz ve hareketsizdir. Beden duvarlarının üst kısmı, tüm cephelerde özensiz ve özgün olmadığı anlaşılan taş silmeyle sonlanmaktadır.

Resim 23. Güney ve doğu cephe görünümü

1.3. Malzeme-Teknik ve Bezeme

Yapı kesme taştan yığma duvar tekniğinde inşa edilmiştir. Duvarların kalınlığı 0,70 m ile 1,00 m arasında değişmektedir. Yapının ilk evresinde kâgir kubbe, ikinci evresinde ise ahşap kubbe ile örtülü olduğu sanılmaktadır. Bu ahşap kubbe dıştan basık betonarme bir kubbe ile kaplı iken, 2016 yılında gerçekleştirilen onarımda özgün durumuna dönüştürülerek kâgir kubbe, dıştan dört yönlü piramidal külah ile kaplanmıştır.

Genel olarak sade bir düzenlemeye sahip yapıda bezeme, sadece giriş cephesini oluşturan kuzey cephedeki taçkapı düzenlemesinde yer almaktadır. Taçkapıyı ters “U” şeklinde dolaşan ikinci bordür, altıgen formların birbiriyle kesişmesiyle oluşan geçme motifleriyle bezenmiştir. Bordürdeki

onarım izleri bordürü oluşturan taşların çerçeve boyutları ve doku farkından izlenebilmektedir.

Resim 24. Kuzey cephe taçkapı

Mukarnas kavsaralı taçkapının iki yanında yarım daire nişler bulunmaktadır. Nişlerin üst kısmı dört dilimli istiridye kabuğu formuyla son bulmaktadır. Nişlerin üst kısmında tek sıra mukarnas dizisi, mukarnas dizisinin üstünde ise yarım daire formlardan oluşan süsleme kuşağı mevcuttur. Kapı lentosunun orta kısmında üzerinde altı kollu çiçek şeklinde

iç bükey bir rozet yer almaktadır. Çiçek motifinin üzerindeki, bir dalın iki tarafına simetrik olarak yerleştirilen yaprak motiflerinin oluşturduğu bitkisel süsleme tahrip olmuştur. Beden duvarlarının üst kısmındaki silme uygulaması cepheye hareket katan unsurlardandır.

Resim 25. Taçkapıyı çevreleyen bordür

Resim 26. Taçkapı kavsarası

Resim 27-28. Taçkapı yan nişleri

Resim 29-30. Taçkapı süsleme detayları

2. Değerlendirme ve Karşılaştırma

İslam inancında anıt mezar yapılması hoş karşılanmasa da 9. yüzyıldan itibaren uygulanmaya devam edilmiştir. Abbasi devrinde görülmeye başlanan, Karahanlı ve Gazneli devirlerinde yaygınlaşan ve Selçuklular ile gittikçe anıtsallaşan türbe mimarisi, Anadolu'da yerel etkilerden de faydalanarak zengin bir biçim kazanmıştır (Arık, 1967, 57, 100). Anadolu türbe mimarisinin mütevazı bir örneği olan Gölova Çoban Baba Türbesi, bölge için önemli kült merkezlerinden biridir.

Türbe geçirdiği onarımlar ile günümüze gelebilmiş olsa da bu onarımların tarihleri ve gerçekleştirilen işlemler hakkında ayrıntılı bilgi

bulunmamaktadır. Sadece 2014-2016 yılları arasında gerçekleştirilen onarımın belgeleri ve fotoğrafları vardır. Bu onarımda benzer yapılardan hareketle taçkapısında ve örtü sisteminde değişiklikler yapılmıştır. Taçkapı açıklığının ters “U” şeklinde kuşatacak şekilde düzenlenmiş olması, genel ve yaygın bir uygulama olduğundan, Çoban Baba Türbesi’nde de dış ve iç bordürler taçkapıyı ters “U” şeklinde kuşatacak şekilde düzenlenmiştir. Çoban Baba Türbesi’nde, cephelerde silme veya kademelenme gibi herhangi bir unsurun olmaması ve yapının bir kaya kütlesi üzerinde yer alan konumundan hareketle yapının özgün durumunda içten kagir kubbeli, dıştan piramidal külahlı olduğu değerlendirilmiştir. Buna istinaden ahşap kubbe kagir kubbe ile değiştirilmiş ve dört yönlü piramidal çatı eklenmiştir. 2016 yılında tamamlanan onarımda bu iki düzenleme dışında yapının genel görünümünü etkilemeyen bazı küçük onarımlar da gerçekleştirilmiştir.

Gölova Çoban Baba Türbesi, Anadolu Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı dönemlerinde yaygın olarak tercih edilen kare gövdeli olarak inşa edilen örneklerden biridir. Kare planlı yapı, içten kubbeyle örtülmüş, bu örtü dıştan dört yönlü piramidal çatı ile kaplanmıştır. Diyarbakır Sultan Şucattin Kümbeti/1209-1210 (Önkal, 1996: 239-240, 246, 248-249, 256; Tuncer, 1986, 100-101), Şeyh Necmettin Havai Baba Kümbeti/1222 (Tuncer, 1986-I: 68-69), Antalya Şeyh Şücaeddin Kümbeti/1238-1239 ve Erzurum Üç Kümbetler/Anonim Kümbet/13. yüzyıl (Sağsöz ve Özgen, 2005: 844) plan ve örtü sistemi açısından Çoban Baba Türbesi ile benzer tasarıma sahip örneklerdir.

Yapının cenazelik, yani alt katı mevcut değildir. Selçuklu dönemine ait 61 yapıdan 16 tanesi tek katlı, 45 tanesinin çift katlıdır. Bekar Sultan, Kulak Tekke, Mehdi Abbas, Hasbeg Hoca Hasan, Sitte Melik (Şehinşah), Emir Kamerüddin, Behramşahoğlu Selçukşah, I. İzzettin Keykâvus, Tacülvezir, Melike Turhan, Erzurum Ananom, Han Camisi, Elti Hatun, Hunad Hatun, Kılıç Arslan, Şahcihan Hatun kümbetleri (Tuncer, 1986: 285) Anadolu’daki tek katlı örnekler olması bakımından Çoban Baba Türbesi ile benzerlik göstermektedir.

Çoban Baba Türbesi kesme taş malzeme ile yığma tekniği inşa edilmiş olması bakımından yaygın olarak tercih edilen yapı malzemesi ve inşa tekniğiyle yapılmıştır.

Genel olarak sade bir düzenlemeye sahip olan türbe, kuzey cephesi ile dikkat çekmektedir. Cephe aksının ortasındaki taçkapı, onarımlar ile günümüze gelebilmiştir. Taçkapı dıştan iç bükey ve boş bir silme ile kuşatılmıştır. 13. yüzyılın ilk yarısı içerisinde yapıldığı kabul edilen Tercan

Mama Hatun Türbesi'nin taçkapısının iç bükey bir silme ile kuşatılması bakımından Çoban Baba ile benzerliği tespit edilebilen tek örnektir (Önkal, 1996: 443, fotoğraf 667). Yapının taçkapısında yan nişler yer almaktadır. Bu uygulama Divriği Sitte Melik Türbesi/1194-1196), Tercan Mama Hatun Türbesi/13. yüzyılın ilk yarısı, Kayseri Döner Kümbet/1285 civarı ve Niğde Hüdavent Hatun Kümbeti'nde/1312 (Önkal, 1996: 42, 182) de görülmektedir.

Yapının taçkapısını kuşatan ikinci bordürde altıgenlerin birbirini kesmesi ile oluşturulmuş geometrik düzenleme yer almaktadır. Bu tür düzenlemeler Anadolu'da 12. yüzyılın ortalarından itibaren görülmeye başlamış ve 13. yüzyılın ortalarından itibaren kapalı geometrik formlarla yapılan düzenlemelerde azalma, açık geometrik formlarla yapılan yıldız kompozisyonları gibi daha girift bezemelerde ise artış görülmektedir. Taçkapı düzenlemesi açısından Çoban Baba Türbesi'ne benzer örnek olan Tercan Mama Hatun Türbesi'nin bezemeleri de benzerlik göstermektedir. Mama Hatun Türbesi'nde, Çoban Baba da olduğu gibi taçkapıyı kuşatan ikinci bordürde kapalı geometrik düzenlemelerden oluşan bezemeler yer almaktadır.

3. Tarihendirme

Yapının tarihini belirten herhangi bir kitabe bulunmamaktadır. Kitabesi olmayan yapının inşa tarihi ile ilgili arşiv belgesi ya da yazılı bir belge de tespit edilememiştir. Yapının tarihlenmesi, eldeki veriler ve mimari özelliklerinin değerlendirilmesiyle yapılmaya çalışılmıştır.

Türbede medfun olan Çoban Baba, kaynaklarda Çoban Emre, Çoban Ümmi ya da Çoban Dede gibi farklı isimlerle anılmaktadır. Çoban Baba ile ilgili halk arasında yaygın olarak bilinen bir efsane bulunmaktadır⁴.

Efsaneye göre; doğu seferine çıkan Yavuz Sultan Selim bir öğleden sonra Suşehri'nin bir köyüne gelerek köyde otlayan bir koyun sürüsü görmüştür. Padişah sürünün satın alınması ve askerlerin beslenmesi gerektiğini söylemiştir. Bir süre sonra bir çoban huzura kavuşmuştur. Hünkârım, bütün sürünün satın alınmasına gerek yok, ben bir koç kesip kurban ederek şanlı orduyu doyurup misafir etmekle yükümlüyüm, bana müsaade buyurun demiştir. Çoban hemen "Euzu Besmele" çekip tekbir getirmiş ve padişahın ayağının önünde bir kurban kesmiştir. Çoban emir buyurun kazanlar kurulsun demiş ve kazanlar kurulmuştur. Sıra sıra dizilmiş kazanlara birer

⁴ Genel şeması aynı olmakla birlikte Çoban Baba efsanesinin birkaç farklı türü bulunmaktadır. Efsanenin diğer türleri için bkz. Ayan, 2017: 75-83.

avuç bulgur ve bir lokma kurban eti atılmış ve ağızları kapatılmıştır. Çoban Baba etli pilavla dolu olan kazanları açmıştır. Sultan bunu görünce Çoban Baba'ya dile benden ne dilersen demiştir. Çoban Baba, “askerlerine emir ver yedikleri etin kemiklerini atmasınlar, bütün kemiklerini toplasınlar” demiştir. Askerlerden kemikler toplanmıştır. Çoban Baba sultandan kemiklerini almak için koçun postu ile birlikte huzura girmiştir. Çoban postu açmış ve kemikleri içine doldurmuştur. Dua eden, Allah'a yalvaran Çoban Baba, kendinden geçmiş ve ayaklanan koçun sesi ile kendine gelmiştir. Çoban, koçun sağ ön ayağından topalladığını görmüş ve sultana koçun kemiklerinden birinin atıldığını söylemiştir. Sultan koçun ayak kemiğini cebinden çıkarmış ve Çoban Baba'ya, “bu kemiği senden bir hatıra kalsın diye ben saklamıştım” demiştir. Askerlerin kemiklerin tamamını teslim ettiğini anlayan Çoban Baba, “Sen bu ordu ile Acem'i hatta Mısır'ı fethedersin inşallah, Yürü Allah yardımcın olsun” demiştir. Çoban Baba'nın keramet sahibi biri olduğunu anlayan sultan kendisine bir vasiyeti olup olmadığını sormuştur. Çoban Baba'da ecelinin yakın olduğunu, ölünce kabrine bir yılanın girip kendisini rahatsız edeceğini, bu nedenle içine yılan giremeyecek bir kabir yaptırmasını istemiştir. Sultan Selim köyden ayrılmadan, Çoban Baba vefat etmiştir. Sultan hekimbaşına emir vermiş ve ceset tahnit edilmiştir. Oldukça sağlam ve iyi bir tabuta koydurmuş ve köyün önündeki bir ağacın dallarına astırmıştır. Dönüşünde bizzat ordu ile defin yapıp mezarını kendisinin yaptıracağını söylemiştir. Yavuz Selim sefer dönüşünde Çoban Baba'nın cesedini kaya içerisine oyduduğu şimdiki mezarına koydurmuş ve üzerine küçük bir türbe yaptırmıştır (Eroğlu ve Şimşek, 2009: 237-238; Kaya, 2012: 278). Bu efsaneye göre yapı, 16. yüzyılın ilk çeyreğinde inşa ettirilmiştir.

Benzer bir durum Erzurum'un Köprüköy ilçesi sınırları içerisinde yer alan Çobandede Köprüsü'nde de bulunmaktadır. Kaynaklarda köprünün İlhanlı Hükümdarı Gâzân Han'ın veziri olan Emîr Çoban Selduz tarafından H. 697/M.1297-98'de yaptırıldığı belirtilmektedir (Eyice, 1993; İskender, 2019). Bu köprüye ait olan on kadar efsanenin birinde, köprünün Çoban Baba Türbesi'nde olduğu gibi Yavuz Sultan Selim tarafından İran Seferi sırasında yaptırıldığı belirtilmektedir⁵. Efsanede, tarihi bilinen bu köprünün

⁵ Efsaneye göre “Yavuz Sultan Selim, İran Seferi'ne giderken Osmanlı ordusu Aras Nehri'nin bu bölümünden geçemez ve bir köprü yapılması gerektiği kanaatine varılarak köprünün inşasına başlanır. Lakin yapılması tasarlanan köprünün temeli ve ayaklarının nerede olması gerektiği hususunda başarılı bir karar alınmaz ve ne yapılırsa yapılsın köprünün temeli bir türlü tutturulamaz. Pek çok denemeden sonra o civarda çobanlık eden güzel bir insan Çobandede'nin yardımıyla köprünün temeli atılarak ayakları düzgünce yerleştirilir. Anlatılan rivayete göre; Allah'ın ermiş bir kullarından bir insan olduğu söyleneğelen bu

Yavuz Sultan Selim döneminde yaptırıldığı söylenmesi, efsaneleri tarihlendirme olarak kullanma konusuna şüphe ile yaklaşılması gerektiğini göstermektedir.

Yapıyla ilgili ilk kayıtlı bilgi Kanuni Sultan Süleyman'ın İrakeyn Seferi'ne (1533-1535) katılan Matrakçı Nasuh'tan alınmaktadır. Matrakçı 1534 yılında bölgeden geçerken burada bulunan Çobanlı Tekke'de şüphesiz Çoban Emre'nin mezarının bulunduğunu belirtmiştir (Nasühü's-Silâhi, 1976: 75). Tekke ve mezardan bahsetse de yapıyla ilgili ayrıntılı bilgi vermemiştir. Bu veriye göre türbenin 1534 yılından önce inşa ettirilmiş olduğunun söyleyebiliriz⁶.

Yapının tarihlendirilmesi için diğer bir yöntem olarak mimari özelliklerinin değerlendirilmesi kullanılmıştır.

Diyarbakır Sultan Şucattin Kümbeti/1209-1210 (Önkal, 1996: 239-240, 246, 248-249, 256, resim 357-358, 364, 370, 376; Tuncer, 1986: 100-101), Şeyh Necmettin Havai Baba Kümbeti/1222 (Tuncer, 1986: 68-69), Antalya Şeyh Şücaeddin Kümbeti/1238-1239 ve Erzurum Anonim Kümbet'in/13. Yüzyıl (Sağsöz ve Özgen, 2005: 844) kare planlı, içten kubbeyle, dıştan dört yönlü piramit çatı ile örtülü olması, Çoban Baba Türbesi ile benzerlik göstermektedir. Bu yapıların inşa tarihlerine baktığımızda, tamamının 13. yüzyılın ilk yarısında inşa edilmiş olduğu görülmektedir.

Yapının cenazelik, yani alt katı bulunmamaktadır. Tek katlı türbeler Selçuklunun erken tarihlerinde sayıca daha fazladır. 13. yüzyıldan itibaren giderek azalan tek katlı örneklerin 13. yüzyılın 2. yarısından sonra sadece bir örneği tespit edilebilmektedir (Tuncer 1986: 285). Bu veri de yapının erken tarihli olduğu gösteren unsurlardan biri olarak kabul edilebilir.

Taçkapı düzenlemesi ve bezeme özellikleri yapıyı tarihlememize yardımcı olan unsurlardan biridir. Taçkapı düzenlemesi ve taçkapının iki

---

çoban kendisinden yardım isteyen görevlilere; “*Şu asamı atacağım yere gidin ve köprüünün ayak temelini oraya atın*” der fırlatır. Nihayet çobanın esasını attığı yer belirlenerek köprüünün temelleri atılır ve temelin tuttuğu görülür. Bu güzel hal üzere görevliler çobana teşekkür etmek isteseler de çoban geldiği gibi gitmiş adeta kaybolmuş, sır olmuştur”. Bkz. <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/erzurum/kulturatlas/cobandede-koprusu>.

⁶ Burada Matrakçı Nasuh'un “Çoban Tekke'de şüphesiz Çoban Emre'nin mezarı vardır” ibaresi aslında emin olmadığını da göstermektedir. Efsaneye göre türbenin Yavuz Sultan Selim'in İran Seferi dönüşü yaptırıldığı söylenmektedir. Bu tarihlerde inşa edilmiş olabileceği düşünüldüğünde arada yaklaşık 20 yıl kadar kısa bir sürenin olması gerekmektedir. 20 yıl önce yapılan bir türbe için şüphesiz ifadesi yerine daha kesin bir ifade kullanması gerekirdi. Bu nedenle yapının çok daha erken bir tarihte inşa edilmiş olabileceğini göz ardı etmemek gerekmektedir.

yanında yer alan niş düzenlemelerinin 12. yüzyılın sonu ile 14. yüzyılın başlarında yaygın olarak uygulandığı söylenebilir⁷. Ayrıca yapının taçkapısında kapalı geometrik form veya kesitleriyle oluşturulan geometrik süslemelerin, Anadolu'da 12. yüzyılın ortalarından itibaren görülmeye başlamıştır. 13. yüzyılın ortalarından itibaren kapalı geometrik formlarla yapılan düzenlemelerde azalma, açık geometrik formlarla yapılan yıldız kompozisyonları gibi daha girift bezemelerde ise artış görülmektedir (Mülayim, 1982; Önkal, 1996; Kuban, 2008: 227-237).

Efsaneye göre 16. yüzyılın ilk yarısında inşa edilmiş olması gereken yapının mimari özellikleri değerlendirildiğinde, daha erken tarihlerde inşa edilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Yapının planı, örtü sistemi, kat sayısı, taçkapı düzenlemesi ve bezemesi yapıyı 13. yüzyılın ilk yarısına tarihlenmemizi olanaklı kılmaktadır.

Sonuç

Halk arasındaki yaygın söylenceye göre Yavuz Sultan Selim tarafından inşa ettirilmiş olduğu bilinen türbenin mimari özellikleri değerlendirildiğinde, 13. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilmiştir. 13. Yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilen yapı ile 16. yüzyıla ait efsanenin özdeşleştirildiği ve günümüze kadar bu şekilde geldiği düşünülmektedir. Kesme taş ile yığma tekniğinde inşa edilen türbe, tek katlı, içten ve dıştan kare planlı, içten kubbe, dıştan dört yönlü piramit çatıyla örtülü olmasıyla Anadolu'daki mütevazı örneklerden biridir. Yapı genel olarak sade bir görünüme sahiptir. Bezeme, sadece giriş cephesini oluşturan kuzey cephedeki taçkapı düzenlemesinde görülmektedir. Taçkapıyı ters "U" şeklinde dolaşan ikinci bordür, altıgen formların birbiriyle kesişmesiyle oluşan geçme motifleriyle bezenmiştir. Yapı taçkapı düzenlemesi ve süslemeleri ile dönem üslubunu yansıtmaktadır. Çoban Baba Türbesi halk arasında önemli bir kült merkezi ve yöredeki en erken tarihli yapı olması bakımından önemini korumaktadır.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

- Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), İE. EV, 15, 1846, H. 1083.
Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), C. EV. 36, 1755, H. 1144.
Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), C. EV. 36, 1755, H. 1197.

⁷ Divriği Sitte Melik Türbesi (1194-1196), Tercan Mama Hatun Türbesi (13. yüzyılın ilk yarısı) Kayseri Döner Kümbet (1285 civarı) ve Niğde Hüdavent Hatun Kümbeti (1312) bu düzenlemeye sahip örneklerdir (Önkal, 1996: 42, 182).

Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), C. EV. 642. 32379, H. 1198.
Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), C. EV. 109, 5413, H. 1207.
Sivas Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu (SKVKBK), 58-15-11 numaralı dosya.

Basılı Yayınlar

- ACUN, Fatma (2006), *Karahisar-ı Şarkî ve Koyluhisar Kazaları Örneğinde Osmanlı Taşra İdaresi (1485-1569)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- AYAN, Dursun (2017), *Çoban Baba Menkıbesi*, Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- ARIK, M. Oluş, (1967), “Erken Devir Türk Mimarisinde Türbe Biçimleri”, *Anadolu (Anatolia)*, XI, 57-100.
- DEMİR, Mustafa (2005), *Türkiye Selçukluları ve Beylikler Devrinde Sivas Şehri*, Sakarya Kitabevi, Sakarya.
- ENGİN, Atilla (2010), “Sivas İli 2008 Yılı Yüzey Araştırması”, *27. Araştırma Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, 25-29 Mayıs 2009 Denizli*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 129-149.
- EROĞLU, Hasan ve ŞİMŞEK, Ergül (2009), *Suşehri'nin Şehir Tarihçesi*, Göksu Matbaası, İstanbul.
- EYİCE, Semavi (1993), “Çoban Köprüsü”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/coban-koprusu>(Erişim tarihi 19.11.2023).
- İSKENDER, Ali (2019), Çobandede Köprüsü, (Editör Kozak, N.), Online Türkiye Turizm Ansiklopedisi, <https://www.turkiyeturizmansiklopedisi.com/cobandede-koprusu> (Erişim tarihi: 24.10.2023).
- KAYA, Doğan (2012), *Sivas'ta Yaturlar ve Ziyaret Yerleri*, Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları, Sivas.
- KIRCA, Kürşad (2012), *Yakacık, Akşehir-i Abad ve Suşehri Nahiyeleri*, Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- KUBAN, Doğan (2008), *Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- MÜLAYİM, Selçuk (1982), *Anadolu Türk Mimarisinde Geometrik Süslemeler Selçuklu Çağı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Nasühü's-Silâhi (Matrâkçı) (1976), *Beyân'ı Menâzil-i Sefer-i 'Irâkeyn*, (Haz. Hüseyin G. Yurdaydın), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- ÖNKAL, Hakkı (1986), *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, Ankara.
- ÖZSAİT, Mehmet (1982), “Anadolu'da Helenistik Dönem”, *Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi*, 2, Görsel Yayınları, 280-318.
- SAĞSÖZ, Ayşe ve ÖZGEN, Süleyman (2005), “Tarihi Erzurum Kenti Üç Kümbetler ve Çevresinde Bir Analiz Çalışması”, *Belleten*, 69 (256), 841-858.

- SEVİM, Ali ve YÜCEL, Yaşar (1989), *Türkiye Tarihi Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- SEVİN, Veli (1982), “Frygler”, *Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi*, C. 2, Görsel Yayınları, 230-235.
- SEVİN, Veli (1982b), “Anadolu'da Pers Egemenliği”, *Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi*, C. 2, Görsel Yayınları, 68-273.
- TUNCER, Orhan Cezmi (1986), *Anadolu Kümbetleri-1- Selçuklu Dönemi*, Ankara.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı (1968) “Sivas ve Kayseri Dolaylarında Eretna Devleti”, *Belleten*, c. 32, 161-189.
- YINANÇ, Mükrimin Halil (2009), *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri*, C. 1, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- YÜCEL, Yaşar (1991), *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar*, C. II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

Çevrim İçi Kaynaklar

- <http://www.golova.gov.tr/> (Erişim Tarihi 26.10.2023)
- <https://www.nufusune.com/> (Erişim Tarihi 05.10.2023)
- <https://docplayer.biz.tr/6570886-Akincilar-ve-golova-yuzey-arastirmasi.html> (Erişim Tarihi 22.11.2023)
- <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/erzurum/kulturatlasi/cobandede-koprusu>. (Erişim Tarihi 15.09.2023)